

Nr 18

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 7 § lagen den 1 december 1950 (nr 599) om ersättning för mistad fiskerätt m. m., dels o c k i ämnet väckta motioner.

Genom en den 8 mars 1957 dagtecknad proposition, nr 129, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av tredje lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda, i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

L a g

om ändrad lydelse av 7 § lagen den 1 december 1950 (nr 599) om ersättning för mistad fiskerätt m. m.

Härigenom förordnas, att 7 § lagen den 1 december 1950 om ersättning för mistad fiskerätt m. m. skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

7 §.

Ersättningssökande som är missnöjd med fiskevärderingsnämnds beslut äger draga frågan under domstols prövning, såframt han väcker talan *mot kronan* inom tre månader från det nämndens beslut delgavs honom. *Erinran härom skall intagas i beslutet.*

Den som är missnöjd med fiskevärderingsnämnds beslut äger draga frågan under domstols prövning, såframt han väcker talan inom tre månader från det nämndens beslut delgavs honom. *Talan skall väckas vid rätten i den ort där vattenområdet eller, om det är beläget under flera domstolar, dess huvuddel ligger. I beslutet skall intagas erinran om vad den missnöjde sålunda har att iakttaga.*

Kronan vare pliktig att, i den mån annat ej föranledes av vad i 18 kap. 6 och 8 §§ rättegångsbalken stadgas, ersätta motparten hans kostnader å målet i underrätten. Vad sålunda stadgas skall, om kronan full-

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

följer talan, äga tillämpning jämväl å sådana kostnader i högre rätt som åsamkas motparten genom kronans fullföljda talan.

Väckes ej — — — — — laga kraft.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling, men äger ej tillämpning beträffande ärende, i vilket fiskevärderingsnämnd meddelat beslut före ikraftträdandet.

I samband med propositionen har utskottet behandlat fyra i anledning av densamma väckta motioner.

I två likalydande motioner, som väckts inom första kammaren nr 484 av herr *Alexanderson* samt inom andra kammaren nr 610 av herrar *Johnsson* i Kastanjegården och *Nilsson* i Lönsboda hemställes i enlighet med den ståndpunkt lagrådet intagit i sitt yttrande över propositionen, »att riksdagen måtte antaga följande förslag till

LAG

lag om ändring i lagen den 1 december 1950 (nr 599) om ersättning för mistad fiskerätt m. m.

Härigenom förordnas, att 3—7 §§ lagen den 1 december 1950 om ersättning för mistad fiskerätt m. m. skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

3 §.

Fiskevärderingsnämnd skall bestå av tre ledamöter. En av ledamöterna, vilken tillika skall vara ordförande, utses av Konungen. De båda övriga ledamöterna utses på sätt Konungen bestämmer. För varje ledamot skall finnas en eller flera suppleanter.

Ordföranden och suppleant för honom skola vara lagkunniga och erfarna i domarevärv.

Övriga ledamöter och suppleanter för dem böra vara allmänt betrodda och väl förtrogna med ortens förhållanden.

4 §.

Angående fiskevärderingsnämnd och förfarandet hos nämnden i ersättningsmål som anhängiggjorts enligt 2 § skall tillämpas vad som är stadgat i fråga om allmän domstol och rättegången i tvistemål, dock med följande avvikelser:

1. Vid uppskjuten huvudförhandling skall målet företagas i det skick, vari det förelåg vid den tidigare handläggningens slut. Ha de ledamöter, som vid det senare sammanträdet sitta i nämnden, ej övervarit den tidigare handläggningen, skall dock målet upptagas till ny huvudförhandling; i den mån det kan antagas vara utan betydelse eller skulle medföra oskäligen kostnad eller synnerlig olägenhet, erfordras ej att bevis, som upptagits vid tidigare sammanträde, ånyo upptages.

Parts utevaro från nämndens sammanträde utgöre ej hinder för målets handläggning och avgörande.

2. Nämndens avgörande skall grundas på vad vid syn eller annan förhandling förekommit och handlingarna i övrigt innehålla. Dom skall meddelas inom en månad från det förhandlingen avslutats, om ej synnerligt hinder möter.

3. Äro särskilda skäl därtill, äge nämnden, utan huvudförhandling, i avvaktan på målets avgörande förordna, att förskott skall utgå i avräkning på ersättning som slutligen kan komma att fastställas.

4. Kronan vare pliktig att, i den mån ej annat föranledes av vad i 18 kap. 6 och 8 §§ rättegångsbalken stadgas, ersätta sökanden hans kostnader å målet vid nämnden.

Lagen om fri rättegång skall äga tillämpning i mål som här avses.

5 §.

Ordföranden äge besluta för nämnden i samma omfattning som är stadgat för den lagfarne domaren i häradsrätt.

Yppas vid överläggning i nämnden skiljaktiga meningar, vare lag som i rättegångsbalken stadgas beträffande domstol, där allenast lagfarna ledamöter ha säte i rätten. Vid omröstning säge ordföranden sin mening först.

6 §.

Talan mot nämndens dom eller beslut fullföljes till hovrätt enligt vad som i allmänhet är stadgat om fullföljd av talan mot dom eller beslut i tvistemål; dock vare särskild vadeanmälan mot dom av nämnden ej erforderlig, och part äge inkomma med vadeinlaga inom fyra veckor från den dag då han erhållit del av domen. 50 kap. 2 § rättegångsbalken skall ej äga tillämpning.

Mot beslut rörande förskott skall talan föras särskilt. Mot hovrättens beslut i dylik fråga må talan ej föras.

Där ej annat föranledes av 18 kap. 6 och 8 §§ rättegångsbalken, skall kronan städse själv vidkännas sina kostnader i hovrätten eller högsta domstolen, så ock kostnad som åsamkas motpart genom att kronan fullföljt talan.

7 §.

Konungen föreskriver, under vilka hovrätter fiskevärderingsnämnderna skola höra.

Konungen meddelar tillika de närmare bestämmelser angående tillämpningen av denna lag som i övrigt finnas erforderliga.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Lagen äge ej tillämpning beträffande mål, som fiskevärderingsnämnd avgjort före ikraftträdandet.

Vid lagens ikraftträdande anhängigt mål, som handlagts enligt äldre bestämmelser, äge nämnden företaga till avgörande utan ny förhandling, där målet ändock finnes tillfredsställande utrett».

I en inom andra kammaren nr 611 väckt motion har herr *Lundberg*, med hänvisning till att lagen om ersättning för mistad fiskerätt i den praktiska tillämpningen i åtskilliga fall kommit att medföra orättmätiga ersättningar och att hittills gjorda värderingar icke kunde betraktas som i laga ordning tillkomna, hemställt, »att riksdagen måtte besluta, att antaga Kungl. Maj:ts förslag om ändrad lydelse av 7 § lagen den 1 december 1950 om ersättning för mistad fiskerätt m. m. med den ändringen att ikraftträdandet får följande lydelse: Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling. Beträffande beslut som meddelats av fiskevärderingsnämnd före denna lags ikraftträdande må talan jämlikt 7 § väckas inom 3 månader efter ikraftträdandet, samt att utskottet i övrigt vidtager de eventuella ändringar i lagtext etc. som erfordras för att de ovan angivna önskemålen beaktas».

Herrar *Staxäng* och *Hedin* hemställer i en motion nr 612, likaledes väckt i andra kammaren, »att riksdagen måtte *antingen* och i första hand avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 129, *eller* och i andra hand besluta om de lagändringar, som förordats av lagrådet enligt dess protokoll för den 21 februari 1957 i föreliggande ärende, därvid det torde få ankomma på vederbörligt utskott att närmare utforma den erforderliga lagtexten i anslutning till lagrådets riktlinjer».

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för det genom propositionen framlagda lagförslaget, ävensom i fråga om de motiv motionärerna åberopat för sina yrkanden får utskottet, i den mån redogörelse därför ej lämnas här nedan, hänvisa till propositionen och motionerna.

Propositionens huvudsakliga innehåll och inledning

I propositionen föreslås, att kronan skall erhålla samma sätt som ersättningssökande att väcka talan vid domstol i anledning av fiskevärderingsnämnds avgörande.

I skrivelse till Kungl. Maj:t den 17 januari 1955 har *kammarkollegiet* hemställt, att Kungl. Maj:t ville för riksdagen framlägga förslag till sådan ändring av lagen om ersättning för mistad fiskerätt m. m. att kronan erhåller vidgad fullföljdsrätt i ersättningsfrågor som i nämnda lag avses. I skrivelsen har därjämte upptagits vissa andra, med den berörda frågan sammanhängande spörsmål.

Över kollegiets skrivelse har efter remiss yttranden avgivits av fiskeristyrelsen med statens fiskeriförsök, samtliga fiskevärderingsnämnder, Sveriges advokatsamfund, riksförbundet landsbygdens folk och Sveriges fiskares riksförbund. Yttrande har vidare inkommit från advokaten Olof Chrysanter i Uppsala.

En framställning i ämnet har jämväl gjorts av 1956 års riksdag i skrivelse till Kungl. Maj:t den 25 maj 1956 (nr 300).

Gällande lagbestämmelser om ersättning för mistad fiskerätt m. m.

Bestämmelserna i lagarna den 1 december 1950 om gräns mot allmänt vattenområde samt om rätt till fiske har i vissa fall föranlett minskning av det enskilda vattnet och intrång i förut bestående enskild fiskerätt. Genom *lagen den 1 december 1950 om ersättning för mistad fiskerätt m. m.* har givits möjlighet för den enskilde att få ersättning härför av statsmedel.

I 1 § ersättningslagen stadgas att, där vattenområde jämlikt lagen om gräns mot allmänt vattenområde frångår ägaren, denne skall njuta ersättning av statsmedel för värdet av fiskerätt och annan förmån, som han sålunda förlorar, så ock för annan skada som därigenom tillskyndas honom. Ersättning av statsmedel för värdet av förlorad förmån och för annan skada skall enligt samma lagrum jämväl förekomma i några andra därmed likartade och särskilt angivna fall av rättighetsförluster.

I 2 § stadgas, att fråga om ersättning skall upptagas av en särskild nämnd (fiskevärderingsnämnd) och att ersättningsanspråk vid talans förlust skall framställas inom viss tid. Fristen var ursprungligen bestämd till den 1 januari 1956 men genom lag den 30 december 1955 förlängdes den till den 1 januari 1958. Enligt 3 § skall fiskevärderingsnämnd bestå av tre ledamöter, varav en, som tillika skall vara ordförande, utses av Kungl. Maj:t. De båda övriga ledamöterna utses på sätt Kungl. Maj:t bestämmer. För varje ledamot skall finnas en i enahanda ordning som denne utsedd suppleant. Angående omröstning i nämnden skall gälla vad i lag finnes stadgat rörande omröstning i tvistemål vid rådhusrätt.

Innan fiskevärderingsnämnd avgör ärende angående ersättning, skall enligt 4 § sökanden och kronan erhålla tillfälle att framlägga sina synpunkter vid sammanträde inför nämnden. Framställning må dock avslås utan att ha handlagts vid sådant sammanträde, om den uppenbarligen icke förtjänar avseende. Nämnden må tillerkänna sökanden gottgörelse av statsmedel för utgifter å ärendet i den mån sådan gottgörelse begärts och finnes skälig. Utskrift av nämndens beslut skall tillställas sökanden.

5 och 6 §§ i ersättningslagen avser utfärdande i administrativ ordning av bestämmelser om ersättning till nämndledamöter och om fiskevärderingsnämndernas verksamhet. Kungörelse om fiskevärderingsnämnder och deras verksamhet har utfärdats den 12 januari 1951.

Ersättningssökande, som är missnöjd med fiskevärderingsnämnds beslut, äger enligt 7 § första stycket draga frågan under domstols prövning, såframt han väcker talan mot kronan inom tre månader från det nämndens beslut delgavs honom. Erinran härom skall intagas i beslutet. Väcker han ej sådan talan, skall, enligt vad som stadgas i andra stycket av 7 §, beträffande beslutet i tillämpliga delar gälla vad i allmänhet är stadgat om domstols dom, vilken vunnit laga kraft. Kronans talan i ersättningsfrågorna bevakas enligt 8 § av kammarkollegiet.

I 9—12 §§ upptages vissa regler för det fall att inteckningshavares intressen beröres.

Frågans tidigare behandling

Ur förarbetena till ersättningslagen må här anmärkas, att *fiskerättskommittén* i sitt den 31 juli 1947 avgivna betänkande (SOU 1947: 47) uttalade, att såväl de väntade ärendenas antal som deras säkerligen ofta invecklade art närmast syntes visa hän mot en anordning med för ändamålet särskilt inrättade organ, vilkas verksamhetsområden borde vara lokalt begränsade men i enhetlighetens intresse ej alltför små. För den avsedda organisationen fann kommittén de lokala värderingsnämnderna enligt rekvisionslagen lämpligen kunna tjäna som förebilder. För prövning av frågor enligt ersättningslagen föreslog kommittén därför inrättande av särskilda fiskevärderingsnämnder. Dessas antal och verksamhetsområden borde bestämmas av Kungl. Maj:t. Med hänsyn till arten av de ärenden som skulle handläggas av fiskevärderingsnämnd ansåg kommittén att dess ordförande borde vara en i domarevärv erfaren jurist — helst häradshövding eller annan ordinarie innehavare av domareämbete — samt att till ledamöter borde utses personer, som var väl förtrogna med förhållandena inom nämndens verksamhetsområde och hade erfarenhet i värdering av fast egendom; ägodelnings- och vattenrättsnämndemän syntes i första hand komma i fråga för dylikt uppdrag. Kommitténs lagförslag upptog regler härom.

Fullföljdsreglerna upptogs i 6 § i fiskerättskommitténs förslag till ersättningslag. Detta lagrum hade i förslaget följande lydelse.

Den som är missnöjd med fiskevärderingsnämnds beslut i ärende angående ersättning äger draga frågan under allmän domstols prövning, såframt han instämmer sin talan inom nittio dagar från det nämndens beslut tillställdes honom. I beslutet skall lämnas tydlig hänvisning om vad den missnöjde har att iakttaga för tvistens dragande under domstols prövning.

I fråga om detta lagrum anförde kommittén:

Även om den sammansättning, fiskevärderingsnämnderna avses skola ha, torde göra dem väl skickade att pröva ersättningsfrågorna, har kommittén

likväl ansett rättssäkerheten kräva, att möjlighet beredes den som är missnöjd med nämndens beslut att bringa ärendet under allmän domstols bedömning. Det har härvid ifrågasatts att begränsa domstolens prövning till att avse allenast innehållet och omfattningen av den rättighet, varpå ersättningsanspråket grundar sig, medan frågan om ersättnings belopp ej ensamt skulle få fullföljas till domstol. En dylik anordning har emellertid kommittén funnit möta alltför stora betänkligheter med hänsyn såväl till svårigheten att sålunda särskilja olika delar av tvistefrågan som också till vikten av de ekonomiska värden som kunna stå på spel i hithörande ärenden.

I avseende å kammarkollegiets befattning med dessa ärenden framhöll kommittén, att kollegiets avsedda ställning som kronans representant icke syntes böra vara rent partsbetonad. Då det gällde den grundläggande utredningen rörande innehållet och omfattningen av sökandens rätt var det enligt kommitténs mening önskvärt att kollegiet med sin speciella sakkunskap medverkade till ett objektivt klarläggande av det för ersättningsfrågans bedömning avgörande rättsläget.¹

Vid remiss till lagrådet den 25 februari 1949 av förslag till bl. a. fiske-rättslag och ersättningslag framhöll dåvarande chefen för jordbruksdepartementet, statsrådet Sträng, att det uppenbarligen var önskvärt att ersättningsfrågorna kunde avgöras i enkla former, men samtidigt måste tillses att rättssäkerheten icke äventyrades. Den av fiskerättskommittén föreslagna anordningen med särskilda fiskevärderingsnämnder torde väl tillgodose båda dessa önskemål. Departementschefen biträdde därför förslaget om sådana nämnder. Däremot ansåg departementschefen icke behöfligt, att några särskilda kvalifikationsvillkor för ledamotskap angavs i lagtexten, samt förklarade sig utgå från att Kungl. Maj:t ändock skulle tillse att önskemålet om opartiskhet och erfarenhet i värderingsfrågor beaktades. Fullföljdsreglerna, som i det remitterade förslaget återfanns i 7 §, hade — med undantag för en mindre ändring av redaktionell karaktär — samma lydelse som nu gäller. I avseende å desamma anförde departementschefen endast att i 7 § hade med någon jämkning upptagits enahanda bestämmelser som i 6 § i kommittéförslaget om rätt att vid missnöje med beslut av fiskevärderingsnämnd väcka talan mot kronan vid domstol. Med hänsyn bl. a. till att det i dylika fall ej sällan torde bli fråga om att åberopa ny utredning syntes denna utväg vara att föredraga framför att — i enlighet med vad kammarkollegiet under remissbehandlingen av kommittéförslaget ifrågasatt — låta talan fullföljas till hovrätt.²

Kungl. Maj:ts förordnande den 25 februari 1949 om inhämtande av lagrådets utlåtande över förslaget till ersättningslag återkallades den 18 juni 1949 på föredragning av chefen för justitiedepartementet, i samband varmed beslöts att lagrådets utlåtande skulle inhämtas över dels ett av lagberedningen utarbetat förslag till lag om gräns mot allmänt vattenområde och dels ett inom justitiedepartementet utarbetat nytt förslag till ersättningslag.

¹ Se SOU 1947: 47 sid. 321—322.

² Se prop. nr 60/1950 sid. 138—140.

Det nya förslaget överensstämde med det tidigare remitterade förslaget till ersättningslag utom såtillvida, att det nya förslaget jämväl avsåg ersättning för annan förmån än rätt till fiske, vilken för fastighetsägare gick förlorad därigenom att jämlikt förslaget till lag om gräns mot allmänt vattenområde visst vattenområde, som enligt äldre rätt tillhörde fastigheten, blev allmänt vatten. I fråga om de delar av det nya förslaget vilka överensstämde med det tidigare remitterade förslaget gjorde chefen för justitiedepartementet icke något uttalande.

Det nya förslaget lämnades av lagrådet utan erinran i de delar som här är av intresse. Proposition i ämnet avläts den 13 januari 1950 (nr 59).

Vid ersättningslagens behandling i riksdagen tillkom på grund av uttalande av tredje lagutskottet andra stycket i 7 §, för att det skulle stå fullt klart att fiskevärderingsnämnds beslut är likställt med domstols ej blott i fråga om möjligheterna att få exekution utan också i fråga om möjligheten att vinna rättelse genom resning och andra extraordinära rättsmedel.¹

Kammarkollegiets framställning. I sin förut berörda framställning den 17 januari 1955 erinrar kammarkollegiet till en början om gällande fullföljdsbestämmelser och framhåller, att möjlighet för kronan att vinna rättelse i fiskevärderingsnämnds beslut endast föreligger i sådana fall, då resning eller andra extraordinära rättsmedel kan ifrågakomma. Vidare framhåller kollegiet att ersättningslagen icke innehåller några föreskrifter om forum för det fall, att ersättningsfrågan drages under domstols prövning. Erfarenheterna av ersättningslagens tillämpning har enligt kollegiets mening visat, att en ändring och komplettering av lagen i berörda hänseenden är påkallad.

Kollegiet anför, att anledningen till att man under departements- och riksdagsbehandlingen av ersättningslagen frångick fiskerättskommitténs förslag och begränsade kronans klagorätt till de i 7 § andra stycket åsyftade fallen, resning och domvilla, icke närmare framgår av förarbetena till lagstiftningen. Måhända har det ansetts rimligt att den, som till följd av de nya fiskerättslagarna komme att lida skada, icke skulle behöva riskera att tvingas in i en rättegång vid domstol för att få sina ersättningskrav prövade med de konsekvenser i fråga om rättegångskostnader och tidsutdräkt som därav kunde följa. Även om sålunda vissa skäl kan tala för att fiskevärderingsnämnds beslut vinner laga kraft mot kronan kan enligt kollegiets mening emellertid ifrågasättas, om icke en utvidgning av kronans möjligheter att fullfölja talan mot nämndens beslut angående ersättning är påkallad.

Såsom det viktigaste skälet för en utvidgning av kronans fullföljdsrätt åberopar kollegiet intresset av en riktig och enhetlig rättstillämpning. Varken i ersättningslagen eller eljest har givits några närmare regler om grunderna för beräkning av ersättningsarnas storlek, varför olika praxis lätt kan komma att utbildas vid de särskilda fiskevärderingsnämnderna. Kammarkollegiet har visserligen redan nu vissa möjligheter att verka för ett en-

¹ Se tredje lagutskottets utlåtande nr 22/1950 sid. 25.

heltigt bedömande av ersättningsfrågorna, men dessa möjligheter är på grund av fullföljdsreglerna mycket begränsade. I detta sammanhang framhåller kollegiet också att ersättningsyrkandena i vissa fall uppgår till belopp varmed man näppeligen räknat vid lagens tillkomst. Kollegiet fortsätter:

Ett ytterligare motiv för utvidgning av kronans fullföljdsrätt är det förhållandet, att vittnesbevisning i egentlig mening icke kan upptagas vid fiskevärderingsnämnderna. Bland annat när det gäller frågor om fiskets hävd och sättet för dess bedrivande har det understundom visat sig vara svårt att få dessa spørsmål fullt klarlagda under nämndernas sammanträden. Man måste nämligen därvid som regel räkna med en viss obegenhet från ortsbors sida att lämna för sökandena ofördelaktiga upplysningar.

Slutligen må framhållas, att den fiskelagstiftning, som ersatts av lagen den 1 december 1950 om rätt till fiske, i många hänseenden var oklar. När det gäller att bedöma framställda yrkanden om ersättning för mistad fiskerätt måste man emellertid taga ställning till påstådd fiskerätt även enligt äldre lag, och stora svårigheter kunna möta, när det gäller att pröva innehållet och omfattningen av den rättighet, varpå ersättningsanspråken grundas sig. Det är därför önskvärt att genom lagändring bereda även kronan möjlighet att genom fullföljd till allmän domstol kunna erhålla prejudicerande avgörande i hithörande frågor.

Därest betänkligheter skulle anses föreligga mot en obegränsad fullföljdsrätt för kronan till allmän domstol beträffande av fiskevärderingsnämnd meddelade beslut i ersättningsärenden, torde, uttalar kollegiet, i administrativ väg kunna föreskrivas, att kollegiet såsom företrädare för kronan icke må begagna sig av sin klagorätt i andra fall än då frågan om den påstådda fiskerättens art och omfattning enligt äldre rätt är osäker, då principfråga föreligger samt då utdömd ersättning avsevärt överstiger vad som kan anses rimligt. Även utan särskild föreskrift härom lär kollegiet emellertid komma att begränsa utnyttjandet av en eventuell fullföljdsrätt till att avse allenast nu angivna eller därmed jämförliga fall.

Av hänsyn till de ersättningsberättigades intressen bör enligt kollegiets mening ersättning för kronans rättegångskostnader icke yrkas i de fall, då sökanden nöjer sig med nämndens beslut men kronan fullföljer till allmän domstol, därest icke särskilda omständigheter — exempelvis oriktiga uppgifter från sökandens sida — ger anledning därtill. Med hänvisning till 67 § expropriationslagen anför kollegiet vidare att det möjligen skulle kunna ifrågasättas, om man icke bör gå ett steg längre och låta sökanden få ersättning för egna kostnader. Visserligen har sökanden icke denna förmånliga ställning, då han själv fullföljer talan, men det torde vara större anledning att tillgodose sökandens intressen, då kronan fullföljer.

Kollegiet behandlar i sin framställning även forumfrågan och uttalar att lagstiftaren — i likhet med vad i detta avseende uttryckligen föreskrivits i 1928, 1930 och 1932 års fiskeersättningslagar — synes ha tänkt sig att fastighetsforum skulle gälla. Kollegiet anför vidare:

Emellertid har Svea hovrätt i visst mål ansett valrätt föreligga mellan detta forum och domstolen i den ort, där kammarkollegiet såsom företrädare för kronan har sitt säte, d. v. s. Stockholms rådhusrätt (se Sv. J.T. 1954, rätts-

fall s. 25). Mål angående ersättning för mistad fiskerätt berörande samma ort, till och med samma skifteslag, kunna sålunda i vissa fall komma att avdömas av häradsrätten i orten och i andra fall av Stockholms rådhusrätt, vilket uppenbarligen får anses vara synnerligen olämpligt. För det fall att även kammarkollegiet erhåller rätt att föra talan mot fiskevärderingsnämnds beslut, torde forumfrågan bliva ytterligare komplicerad. Det synes därför påkallat att genom ett tillägg till 1950 års fiskeersättningslag få fastslaget, vilket av förenämnda fora, som skall komma i fråga.

Med hänsyn dels till önskvärdheten av att rättegångskostnaderna — exempelvis i fall då vittnen skall höras m. m. — i möjligaste mån hållas nere dels ock till den omständigheten att särskilt beträffande frågor om fiskets hävd och omfattning, sedvanor i orten i fråga om fiskets utövande och dylikt det är av stort värde för målens bedömning att utnyttja den kännedom om de lokala förhållandena, som finnes företrädd inom domstolarna i orten, synes det kollegiet lämpligast att fastighetsforum blir exklusivt forum i fiskeersättningsmål.

Yttrandena. I flertalet av de yttranden som avgivits över kollegiets framställning har förslaget om vidgad fullföljdsrätt för kronan i princip tillstyrkts eller lämnats utan erinran.

En tveksam eller avstyrkande hållning kommer emellertid till uttryck i några remissyttranden (se härom närmare prop. s. 9--13).

Fiskeristyrelsen framhåller sålunda bl. a. nackdelarna av att ersättningsökanden kan tvingas in i en långvarig och kostnadskrävande rättegång. Enligt styrelsens mening får man icke glömma, att många ersättningsökande är människor i små ekonomiska omständigheter, exempelvis ägare av ofullständiga jordbruk. Detta är särskilt fallet med många av dem som begärt eller kommer att begära ersättning för förlorat hummerfiske i norra Bohuslän. Liknande förhållanden torde även förekomma på andra håll i landet. För dessa många människor måste det, som kammarkollegiet själv framhåller såsom den antagliga grunden till den nuvarande lagens avfattning på denna punkt, vara rimligt att den, som lider skada till följd av de nya fiskerättslagarna, icke skall behöva riskera att tvingas in i en rättegång vid domstol för att få sina ersättningskrav prövade med de konsekvenser i fråga om rättegångskostnader och tidsutdräkt som kan följa därav. *Fiskevärderingsnämnden för saltsjökusterna av Gävleborgs och Uppsala län* anlägger en synpunkt liknande den av fiskeristyrelsen sist anförda.

Olägenheterna av att ersättningen icke skulle kunna utbetalas förrän laga-kraftägande dom föreligger understrykes av *fiskevärderingsnämnden för Kalmar och Blekinge län*.

Fiskevärderingsnämnden för saltsjökusterna av Södermanlands och Östergötlands län kan icke finna, att vad kammarkollegiet anfört utgör tillräcklig grund för lagändring. Ordföranden i denna nämnd har i ett kompletterande yttrande uttalat att, därest fullföljdsrätt för kronan införes, fiskevärderingsnämnderna bör slopas och prövningen av framställda ersättningsanspråk anförtros åt ägodelningsrätt, eventuellt expropriationsdomstol. In-

förande av klagorätt kan befaras spränga sönder ramen för den nu gällande ordningen för anspråks prövande. Även *Riksförbundet Landsbygdens folk* avstyrker förslaget.

Sveriges fiskares riksförbund utgår från att kammarkollegiet, såsom företrädare för kronan, icke kommer att begagna sig av en kronan tillerkänd fullföljdsrätt i andra fall än sådana, som omnämnes i kollegiets skrivelse. Detta är enligt förbundet en oeftergivlig förutsättning för dess tillstyrkande av förslaget.

Några fiskevärderingsnämnder anser att kronans talerätt bör begränsas till visst motgångsvärde eller till fall, då ett verkligt behov av en förnyad prövning föreligger.

I fråga om rättegångskostnader i mål som fullföljes av kronan har alla remissinstanser, som särskilt yttrat sig häröver, förordat en reglering i överensstämmelse med 67 § expropriationslagen. *Sveriges fiskares riksförbund* anser, att en dylik anordning är en oeftergivlig förutsättning för införande av fullföljdsrätt för kronan.

Jämväl kammarkollegiets förslag i forumfrågan biträdades av flertalet remissinstanser. Av dessa anför emellertid *fiskevärderingsnämnden för Norrbottens och Västerbottens län* att det möjligen bör övervägas, om icke ifrågavarande mål bör överflyttas till ägodelningsrätt. För en sådan åtgärd kan enligt nämndens mening åberopas synpunkter liknande dem som på sin tid föranledde vägmålets förläggning till ägodelningsrätterna.

Att Stockholms rådhusrätt göres till exklusivt forum förordas av *advokaten Chrysander*, som anser att de av kammarkollegiet anförda skälen för att fastighetsforum skulle tillämpas — dels att rättegångskostnaderna skulle hållas nere och dels att domstolen i orten skulle besitta speciell sakkunskap — icke är bärkraftiga. Rättens ordförande skulle mestadels bli jävig, enär till ordförande i de olika fiskevärderingsnämnderna regelmässigt utsetts ordinarie domhavandena i de domsagor inom vars domvärjo huvudparten av resp. fiskevatten är belägna. Kollegiet har starkt och med rätta tryckt på önskemålet om att snarast nå fram till en enhetlig praxis för ersättningsfrågornas bedömande. Det synes knappast som om denna mycket angelägna sak skulle befordras genom att ersättningsfrågorna hänskjutes till en mångfald olika underrätter och ett flertal hovrätter landet över. Ersättningsfrågorna ligger så gott som alldeles ensartat till i vad de avser t. ex. hela Mälaren. De kan därför antagas bli föremål för en likartad bedömning från fiskevärderingsnämndens sida. Kollegiets förslag i forumfrågan kan emellertid medföra, att alldeles ensartade ersättningsprocesser med i stort sett samma utredning och vittnen samtidigt föres vid flera olika domstolar. Orimligheten hos en lagbestämmelse, som skulle leda till dylika konsekvenser, torde ligga i öppen dag. Och allra minst torde den leda till det resultat, som kammarkollegiet säger sig ha åsyftat med densamma, nämligen att i möjligaste mån hålla rättegångskostnaderna nere. Skulle Stockholms rådhusrätt ej göras till exklusivt forum, bör några ändringar ej göras i nuvarande bestämmelse, så att möjligheten av hänvändelse till kammarkollegiets forum

alltjämt står öppen för sådana ersättningssökande, för vilka anlitaudet av andra domstolar blir uppenbart orimligt.

Fiskevärderingsnämnden för saltsjökusterna av Stockholms och Gotlands län uttalar sig för fullföljd från nämnd till hovrätt. Denna remissmyndighet anför, att det på förevarande liksom på övriga områden av rättslivet självfallet föreligger intresse av en riktig och enhetlig rättstillämpning. Säkertligen uppkommer ej sällan svåra frågor av rättslig natur, och stundom kan saken även gälla höga belopp. Anser man kronans intressen ej bli tillräckligt tillgodosedda med den nuvarande ordningen, kan det enligt nämndens mening dock ej vara lämpligt att även för kronans del inrätta ett system med fyra instanser. Detta skulle direkt strida mot den ersättningssökandes befogade krav att inom rimlig tid få sitt ersättningsanspråk slutgiltigt avgjort. Emellertid kan i viss mån samma invändning göras mot det nuvarande systemet, enligt vilket ersättningssökande, som är missnöjd med fiskevärderingsnämnds beslut, först skall vid underrätt underkasta sig i stort sett samma rättsliga procedur, som skett inför nämnden, innan han kan vinna överrätts prövning av saken. Med hänsyn härtill måste den instansordning, som gäller beträffande ägodelningsrätterna, avgjort vara att föredraga framför det nuvarande systemet med fyra instanser. Såväl ersättningssökande som kronan skulle i så fall vid missnöje med fiskevärderingsnämnds beslut ha att fullfölja sin talan i hovrätt. Under förarbetena till den gällande lagen om ersättning för mistad fiskerätt avvisades visserligen tanken på en fullföljd av talan direkt till hovrätt. Som skäl härför åberopades, att det ej sällan kunde bli fråga om att i den högre instansen åberopa ny utredning. Nämnden kan emellertid icke för sin del bekräfta riktigheten av en dylik farhåga. Det får nämligen anses vara väl sörjt för att utredningen vid nämnderna blir både grundlig och allsidig. Att någon skillnad i förevarande hänseende skulle föreligga mellan ägodelningsrätterna och fiskevärderingsnämnderna kan inte gärna med fog påstås. Nämnden förordar således för fiskevärderingsnämndernas del ett fullföljdssystem i princip lika med det som gäller för ägodelningsrätterna.

Fiskevärderingsnämnden för saltsjökusterna av Gävleborgs och Uppsala län framhåller att kammarkollegiet såsom skäl för utvidgad fullföljdsrätt för kronan bl. a. åberopar vikten av enhetlig rättstillämpning. Det synes nämnden då föga lämpligt att allmän domstol i orten blir exklusivt forum. Möjlighet att välja mellan fastighetsforum och Stockholms rådhusrätt bör ej finnas. Antingen skall nämnda rådhusrätt vara exklusivt forum eller skall ärendet fullföljas från nämnden till hovrätt.

Frågans behandling vid 1956 års riksdag. I motionen nr 46 vid 1956 års riksdag (av herrar Levin och Skoglund i Umeå) hemställdes, att de fullföljdsregler som gäller för sökande enligt ersättningslagen skulle göras tillämpliga även å kronan. Till stöd för yrkandet åberopades i huvudsak samma skäl som dem kammarkollegiet anförde i sin skrivelse till Kungl. Maj:t. Jämväl i de remissyttranden som avgavs över motionen — av kammarkolle-

giet, fiskeristyrelsen, tre fiskevärderingsnämnder och Sveriges fiskares riksförbund — framfördes väsentligen samma synpunkter som dessa instanser tidigare framfört i ärendet. Från fiskevärderingsnämndernas sida lämnades därjämte vissa uppgifter om storleken av fordrade ersättningsbelopp.

Tredje lagutskottet anför i sitt utlåtande över motionen (nr 19) att, av remissyttrandena att döma, på åtskilliga håll den tanken kommit till uttryck, att rätt till domstolsprövning borde införas även för kronan. Vad som närmast synes ha aktualiserat denna tanke är den omständigheten, att 1950 års lagstiftning har kommit att ge upphov till ersättningsanspråk i en omfattning, som knappast torde ha förutsetts vid ersättningslagens tillkomst.

Utskottet erinrar vidare om fiskerättskommitténs uttalande, att kommittén ansett rättssäkerheten kräva att möjlighet bereddades den, som var missnöjd med nämndens beslut, att bringa ärendet under allmän domstols bedömande, samt fortsätter:

Även åtskilliga ytterligare skäl talar för införandet av fullföljdsrätt jämväl för kronan. Till en början kan sägas, att sådan rätt i föreliggande fall motiveras redan av den grundläggande processrättsliga principen om ömsesidig fullföljdsrätt. Vidare kan åberopas det allmänna intresset också på förevarande område av en riktig och enhetlig rättstillämpning med avseende på grunderna för beräkning av ersättningsanspråk, något som torde vara svårt att uppnå utan domstolsprövning med den möjlighet denna innebär till avgöranden i högre instanser. Vid fiskevärderingsnämnderna kan vittnesbevisning icke upptagas under samma betryggande former som vid allmän domstol. Detta kan, särskilt när det gäller frågor om fiskets hävd och sättet för dess bedrivande, visa sig innebära en icke oväsentlig begränsning av fiskevärderingsnämndernas möjligheter att komma till riktiga och rättvisa resultat. Slutligen motiveras önskemålet om fullföljdsrätt för kronan också av behovet av prejudicerande avgöranden av högre instans i de rent rättsliga spörsmål, som sammanhänger med tolkningen av äldre fiskelagstiftning.

Starka skäl talar således enligt utskottets mening för fullföljdsrätt för kronan. Emellertid kan vägande skäl också åberopas mot den av motionärerna önskade lagändringen. Här om anför utskottet bl. a.:

Lagen om ersättning för mistad eller inskränkt fiskerätt har tillkommit för att bereda fiskerättshavarna ersättning för den skada och förlust de lidit genom ingripande i deras rätt från statsmakternas sida i form av lagstiftning. Rättigheternas innehavare kan därför sägas ha ett berättigat anspråk på att reglerna om ersättningsbestämmande utformas på ett sådant sätt, att minsta möjliga olägenhet uppkommer för dem. Det må under sådana förhållanden anses rimligt, att de ersättningsberättigade icke bör kunna tvingas in i rättegång vid domstol med de konsekvenser detta kan medföra i fråga om rättegångskostnader och dröjsmål med ersättningsutbetalning.

Enligt utskottets mening bör emellertid avgörandet träffas främst med hänsyn tagen till de ersättningsberättigades intressen. Den frågan träder då i förgrunden, huruvida dessas ställning genom den ifrågasatta lagändringen

skulle så försämrats, att denna framstår såsom obillig. Vad då först beträffar risken för utgifter för rättegångskostnader i sådana fall, då ersättningssökanden nöjer sig med nämndens beslut men kronan fullföljer till allmän domstol, torde varje olägenhet härutinnan kunna undvikas genom en bestämmelse, motsvarande 67 § expropriationslagen och innebärande bland annat, att kronan i de fall, då den utnyttjar sin fullföljdsrätt, får, oavsett målets utgång, svara icke blott för sina egna utan även för motpartens kostnader å målet. Däremot torde den olägenhet icke kunna helt undvikas, som består i tidsutdräkt med avseende på ersättningens utbetalande. Att således ersättningssökandenas ställning vid en lagändring åtminstone i visst avseende skulle försämrats är otvivelaktigt. Å andra sidan har det, enligt vad utskottet under hand inhämtat, i samband med ärendets behandling av företrädare för vissa ersättningssökande själva uttalats den åsikten, att kronan borde beredas möjlighet att bringa ersättningsfrågorna under domstols bedömande. Det torde nämligen ligga i sakens natur, att fiskevärderingsnämnderna i medvetandet om kronans avsaknad av fullföljdsrätt är benägna för en viss försiktighet vid ersättningarnas bestämmande, vilket onekligen innefattar en viss risk för att förlusten eller skadan icke alltid uppskattas till sitt fulla belopp.

Utskottet anser i vart fall, att den av motionärerna förordade lagändringen icke bör genomföras utan att samtidigt frågan om rättegångskostnader överväges. Därest kronans fullföljdsrätt i samband därmed på ett eller annat sätt begränsades till spörsmål av principiell natur och till sådana fall, då det på grund av påtagliga oriktigheter föreligger klart behov av domstolsprövning, torde skälen för en lagändring väga tyngre än de därigenom uppkomna olägenheter för de ersättningsberättigade, vilka talar emot en sådan ändring.

Utskottet tillägger slutligen, att enligt utskottets mening den önskvärda enhetligheten i rättstillämpningen bäst torde vinnas med en forumregel, enligt vilken en särskilt angiven allmän underrätt gjordes till exklusivt forum.

Utskottets hemställan, att riksdagen i anledning av motionen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva tillkänna vad utskottet anfört, bifölls av riksdagen (skr. nr 300).

Vissa uppgifter angående fiskevärderingsnämndernas verksamhet. I samband med beredningen av förevarande fråga inom justitiedepartementet har till komplettering av utredningen inhämtats vissa uppgifter från ordförandena i fiskevärderingsnämnderna angående nämndernas verksamhet. Uppgifterna hänför sig till förhållandena vid tiden juli—augusti 1956. Härom torde få hänvisas till propositionen s. 15—17.

Departementschefen

Chefen för justitiedepartementet, statsrådet Zetterberg, yttrade vid lagrådsremissen bl. a.

Då bestämmelser om ersättning för mistad fiskerätt m. m. genomfördes i anslutning till den nya fiskerätts- och vattengränslagstiftningen år 1950, tillskapades särskilda nämnder för att pröva sådana ersättningsfrågor. Nämnderna fick lokal förankring men deras verksamhetsområden gjordes i enhetlighetens intresse tämligen stora. Sammanlagt har inrättats tio fiskevärderingsnämnder i landet. Beslut av fiskevärderingsnämnd är enligt den gällande lagen bindande för kronan på samma sätt som lagakraftvunnen dom av domstol, men den ersättningssökande parten har möjlighet att dra ga ärendet under domstols prövning, om han väcker talan mot kronan inom viss tid. Kronans talan bevakas av kammarkollegiet. Det har uttalats i förarbetena till lagstiftningen, att kollegiets ställning som kronans representant icke bör vara rent partsbetonad utan att kollegiet bör med sin speciella sakkunskap medverka till ett objektivt klarläggande av ersättningsfrågan.

Erfarenheterna från den hittillsvarande tillämpningen av lagstiftningen har även aktualiserat spørsmålet om fullföljdsrätt för kronan mot beslut av fiskevärderingsnämnd. Såsom framgår av den föregående redogörelsen har kammarkollegiet i en framställning begärt lagändring i syfte att tillskapa sådan fullföljdsrätt och därvid främst åberopat intresset av en riktig och enhetlig rättstillämpning vid avgörandet av ersättningsfrågorna, vilka ofta är svårlösta och berör stora värden. Kollegiets framställning har vunnit starkt stöd vid remissbehandlingen. Frågan har även med anledning av en motion varit föremål för behandling av 1956 års riksdag, som därvid uttalat sympatier för en lagändring i den av kollegiet önskade riktningen. Såsom skäl för införandet av fullföljdsrätt för kronan har riksdagen framhållit den grundläggande processrättsliga principen om ömsesidig fullföljdsrätt, det allmänna intresset också på förevarande område av en riktig och enhetlig rättstillämpning med avseende å värderingsgrunderna, den omständigheten att vittnesbevisning icke kan upptagas vid fiskevärderingsnämnderna under samma betryggande former som vid allmän domstol samt slutligen behovet av prejudicerande avgöranden av högre instans i de rent rättsliga spørsmål som sammanhänger med tolkningen av äldre fiskerättslagstiftning.

Även jag anser att, i belysning av de erfarenheter som hittills vunnits vid tillämpningen av den ifrågavarande lagstiftningen, vägande skäl talar för en ändring av lagstiftningen på denna punkt. Mot reformen kan framför allt anföras den invändningen, att sakägarna kan komma att i ökad utsträckning åsamkas olägenheter i form av långa och besvärliga processer samt dröjsmål med ersättningarnas utbetalande. Med hänsyn till de stora ekonomiska värden varom här kan vara fråga och de invecklade rättsliga spørsmål som kräver sin lösning för en riktig bedömning av ersättningsanspråken synes dock dessa olägenheter få bäras, och de torde i skäligen utsträckning kunna motverkas bl. a. genom en för sakägarna gynnsam reglering av rättegångskostnadsfrågan och genom utbetalande av förskottsersättningar. Jag vill således tillstyrka att fullföljdsrätt för kronan mot beslut av fiskevärderingsnämnd införes.

Såsom flera remissinstanser understrukit bör kollegiet iakttaga återhållsamhet vid utnyttjandet av klagorätten. Även kollegiet har i sin framställning upptagit denna fråga och som en lämplig begränsning angivit, att befohgenheten icke bör begagnas i andra fall än då frågan om den påstådda fiske rättens art och omfattning enligt äldre rätt är osäker, då principfråga föreligger samt då utdömd ersättning avsevärt överstiger vad som kan anses rimligt. Enligt min mening är det ej erforderligt att intaga några föreskrifter i detta avseende i själva lagtexten. Om uttryckliga bestämmelser skulle visa sig erforderliga, torde dessa få meddelas av Kungl. Maj:t i administrativ ordning.

Enligt den gällande lagen äger, som förut nämnts, ersättnings sökande som är missnöjd med fiskevärderingsnämnds beslut draga frågan under domstols prövning, om han väcker talan mot kronan inom viss tid, tre månader från det nämndens beslut delgavs honom. Någon bestämmelse om forum meddelas ej i lagtexten. I praxis synes råda ovisshet, huruvida talan bör instämmas till underrätten i den ort där vattenområdet är beläget, d. v. s. till fastighetsforum enligt 10 kap. 10 § rättegångsbalken, eller till Stockholms rådhus rätt, som skulle vara behörigt forum med hänsyn till regeln i 10 kap. 2 § rättegångsbalken att kronan kan sökas där den myndighet, som har att bevaka talan i målet, har sitt säte. Olika förslag till lösning av frågan har framförts. Förespråkare finnes såväl för fastighetsforum — även ägodelningsrätt har därvid nämnts — som för Stockholms rådhus rätt, och från några håll har även framförts tanken att fullföljd skall ske direkt till hovrätt. Det sistnämnda alternativet anser jag böra avvisas, då den vidlyftiga utredning som ofta måste förebringas i dessa mål lämpligast i första hand upptages vid underrätt. Då det gäller valet mellan olika underdomstolar vill jag framhålla, att flera skäl talar mot att förlägga dessa mål till Stockholms rådhus rätt. Denna redan förut hårt belastade domstol skulle därigenom få ännu större arbetsbörda, sakägare och vittnen skulle nödgas göra långa resor för att delta i handläggningen, och domstolen saknar den förtrogenhet med ortsförhållandena som är en stor tillgång vid handläggningen inför en lokal underrätt. Mot valet av fastighetsforum har anförts, att härads hövdingen ofta skulle bli jävig på den grund att han handlagt ärendet som ordförande i fiskevärderingsnämnden. Detta kan dock ej anses vara något avgörande skäl mot detta forum. Ej heller anser jag att alltför stor vikt bör tillmätas det förhållandet att närliggande domstolar i en del fall kan komma att få upptaga ensartade frågor; detta är ofrånkomligt, om man vill utnyttja de fördelar som handläggning vid lokala domstolar erbjuder. Ägodelningsrätt synes ej väl lämpa sig för prövning av mål av nu förevarande beskaffenhet. Med hänsyn till det anförda vill jag förorda, att målen skall anhängiggöras vid allmänna underrätten i den ort där vattenområdet eller dess huvuddel ligger.

Som jag förut nämnde bör vid införande av fullföljdsrätt för kronan till ses, att rättegångskostnadsfrågan regleras på ett för sakägarna gynnsamt sätt. Vid remissbehandlingen av kammarkollegiets framställning har man

genomgående uttalat sig för en lösning av detta spörsmål i överensstämmelse med reglerna i expropriationslagen, som efter den år 1949 vidtagna revisionen innebär att den mot vilken ett expropriationsförfarande riktas i princip är berättigad till ersättning för sina kostnader såväl vid expropriationsdomstolen som vid överinstanserna. En sådan för sakägarsidan gynnsam ordning kan emellertid innebära en viss frestelse att draga ut på processen, och jag vill erinra om att det visat sig finnas en ganska stark opinion för en uppmjukning till den exproprierandes förmån av expropriationslagens regel beträffande rättegångskostnaderna i överinstanserna (se tredje lagutskottets utlåtande 1953: 31). Tvister om ersättning av nu förevarande slag kan på grund av den dubbla anordningen med såväl fiskevärderingsnämnder som fullständig domstolsprövning föras genom fyra instanser. Jag anser mig därför icke kunna förorda att för dessa ersättningsmåls vidkommande en reglering, likartad med expropriationslagens, införes i vidare mån än såvitt avser rättegången i underrätt. I fråga om rättegången i överinstanserna i dessa mål torde i princip böra gälla att ersättningssökande, som tappar målet, skall vara berättigad till gottgörelse för kostnader å detsamma endast i den utsträckning kostnaderna föranletts av fullföljd talan från kronans sida. I övrigt bör allmänna regler tillämpas beträffande rättegångskostnaderna i högre rätt. Givetvis bör i likhet med vad fallet är i expropriationslagen genom hänvisning till 18 kap. 6 och 8 §§ rättegångsbalken göras förbehåll för rättegångsmissbruk o. d.

Olägenheterna för sakägarna av kronans fullföljdsrätt bör som jag tidigare framhållit motverkas jämväl genom förskottsersättningar. Redan nu föreligger, enligt kungörelsen om fiskevärderingsnämnder och deras verksamhet, möjlighet för nämnden att vid uppskov av ärende tillerkänna sökanden förskott å honom tillkommande ersättning med lämpligt belopp. Sedan nämndens beslut meddelats, bör sökanden snarast möjligt utfå det belopp som medgives från kronans sida. Härvid synes ej vara nödvändigt att avvakta utgången av fullföljdsfristen. Det belopp som av kronan medgivits inför nämnden bör således kunna utbetalas omedelbart i den mån sökanden icke redan förskottsvis erhållit detta belopp, och den gottgörelse som nämnden utöver kronans medgivande fastställt bör kunna tillställas sökanden efter det att beslut har fattats om att fullföljd från kronans sida ej skall ske. Närmare bestämmelser härom torde kunna meddelas i administrativ ordning.

Lagändringen torde böra träda i kraft snarast möjligt. I fråga om ikraftträdande av lagbestämmelser med processuellt innehåll torde såsom allmän regel gälla, att ny lag blir omedelbart tillämplig beträffande alla åtgärder som vidtages efter dess ikraftträdande men icke inverkar på redan vidtagna processhandlingar. Det är visserligen vanligt att ny processlagstiftning göres tillämplig endast på rättegång som inledes efter dess ikraftträdande och att sålunda äldre lag alljämt får gälla å redan anhängiggjord rättegång. För att ernå detta resultat erfordras emellertid upptagande av särskild övergångsbestämmelse, såsom skett t. ex. i 12 § lagen om införande

av nya rättegångsbalken. Beträffande nu förevarande lagändring synes böra gälla, att nya lagen enligt den nämnda grundsatsen blir tillämplig å ärenden, som anhängiggjorts före tidpunkten för ikraftträdandet, men om nämnden meddelat slutligt beslut före nämnda tidpunkt, bör äldre lydelsen av lagen gälla.

Lagrådet

Av vad som förekommit i lagstiftningsärendet framgår, att nu gällande föreskrifter om sättet för bestämmande av ersättning enligt 1950 års lag utgå från en betydande underskattning av ersättningsfrågornas ekonomiska betydelse. Ehuru det icke är tillfredsställande att införa ändrade fullföljdsregler efter det ersättningar redan fastställts i viss utsträckning, anser lagrådet, att de skäl som anförts till stöd för lagändring äro så vägande att man icke bör bli stående vid den nuvarande ordningen. Det är ännu en ganska ringa del av ersättningsanspråken som blivit prövade, och ändrade regler skulle sålunda bli tillämpliga i flertalet fall. Lagrådet ifrågasätter emellertid, om man icke måste gripa djupare än som skett genom det remitterade förslaget för att komma fram till en rationell och för parterna å omse sidor tillfredsställande ordning.

Vägledande uttalanden saknas om anledningen till att kronan enligt 7 § i 1950 års lag ej äger fullfölja talan mot fiskevärderingsnämnds beslut. Det kan emellertid med visst fog sägas, att det expropriationsförfarande, som inletts genom lagstiftningen och dess ingrepp i enskild rätt, blivit avslutat i och med att fiskevärderingsnämnden fastställt den ersättning som skall utgå. Den enskilde sakägarens möjlighet att klandra nämndens beslut vid domstol framstår med denna utgångspunkt som ett medel att påvisa en eventuell rättskränkning. Målet skall också handläggas helt enligt samma regler som en skadeståndprocess; käranden har i denna rättegång icke förmånligare ställning därför att hans anspråk djupast härleder sig från en expropriation.

Därest kronan får befogenhet att klandra nämndens beslut och detta sålunda ej blir slutligt bindande i någondera riktningen, blir situationen väsentligt förändrad och värdet av förfarandet vid nämnden i hög grad reducerat. Tydligt är också, att kronans partsställning — i strid mot önskemålen vid lagens tillkomst — blir än starkare understruken.

Även i övrigt kunna åtskilliga invändningar göras mot regeln att fullföljd skall ske genom instämmande av talan till allmän underrätt. Till ordförande i fiskevärderingsnämnderna ha genomgående utsetts ägodelningsdomare. Bisittarna torde kunna sägas utgöra en viss motsvarighet till ägodelningsnämndemännen. Nämndernas verksamhetsområden äro också jämförelsevis stora, ett förhållande som medför att redan i första instans vinnes en enhetlig bedömning av ett större antal likartade ersättningsfrågor. Denna vinst går förlorad genom en fullföljdsordning, som innebär att nämndernas beslut skola klandras vid de olika allmänna underrätter inom vilkas

domvärjo respektive vattenområden äro belägna. Sådan underrätt representerar icke någon större juridisk sakkunskap än nämnden och har mycket mindre domsområde. På många håll uppkommer ävenledes den praktiska olägenheten att häradshövdingen i orten är jävig till följd av att han varit ordförande i nämnden. Allmän underrätt saknar dessutom motsvarighet till den sakkunskap och erfarenhet på området som fiskevärderingsnämndens bisittare böra företräda. Ett önskemål är naturligen att den domstol, dit ett mål fullföljes, skall kunna i viss utsträckning förlita sig på underinstansens sakkunskap och ortskänedom. Som emellertid det muntliga bevismaterial på vilket fiskevärderingsnämnd kan ha byggt sitt avgörande icke upptagits under former jämförliga med vad som gäller i rättegång, kan den domstol, till vilken talan instämnes, icke på dylikt sätt värdesätta nämndens bedömning.

Systemet är också oekonomiskt ur processuell synpunkt. Man får förutsetta, att redan nämnden så gott sig göra låter upptager fullständig bevisning om förekommande rättigheter och deras värde, att därefter, när ärendet går till allmän domstol, underrätten i regel får upptaga hela bevisningen på nytt samt att vid fullföljd till hovrätt kan krävas att bevisningen, ehuru kanske i mindre mån, upptages ännu en gång. I högsta domstolen torde bevisningen däremot regelmässigt komma att föredragas ur handlingarna.

Enligt lagrådets mening bör instansernas antal minskas och det arbete nämnden nedlägger på uppgiften kunna tillgodogöras bättre vid fullföljd av talan. Detta syfte kan utan större svårighet vinnas genom att nämnden får bli en specialdomstol, närmast jämställd med ägodelningsrätt, och att fullföljd från nämnden får äga rum direkt till hovrätt. Lagrådet är medvetet om de invändningar av principiell natur som kunna anföras mot att anordna särskilda, icke permanenta domstolar för vissa uppgifter. I rådande läge kan dock icke gärna komma i fråga att avskaffa nämnderna och hänvisa ärendena exempelvis till ägodelningsrätt. Då fullföljd i allt fall skulle få ske till hovrätt — som tillika är överdomstol i jorddelningsmål — och därifrån under vanliga förutsättningar till högsta domstolen, torde invändningarna här icke väga alltför tungt.

För sagda ändamål synes man böra ändra reglerna för förfarandet, så att nämnden må höra vittnen under edsansvar och genom tvångsmedel erhåller bättre möjlighet till processledning. I stället för ett system med bevisupptagning i tre instanser skulle i så fall kunna vinnas den ordningen, att bevisupptagning i vanliga domstolsformer får ske vid nämnden och därefter, i förekommande omfattning, i hovrätt. Att förfarandet hos nämnden därmed skulle bli mera betryggande är uppenbart. Om fullföljd får ske direkt till hovrätt, blir också som sig bör andra instansens domsområde större än nämndens, i stället för tvärtom, och man ger alltså ej till spillo värdet av att nämnderna ha relativt stora distrikt. Förhållandet mellan hovrätt och fiskevärderingsnämnd blir i övrigt analogt med vad som gäller i jorddelnings- och expropriationsmål, där första instansen representerar särskild sakkunskap eller ortskänedom. Möjligheten att inom rimlig tid nå fram

till vägledande prejudikat i värderings- eller rättsfrågor ökas tydligen också i hög grad.

Det är naturligt att, då en ändring funnits påkallad, man söker avhjälpa bristen med minsta möjliga jämkning i den ordning som redan börjat tillämpas. Enligt lagrådets mening äro emellertid fördelarna av att jämställa nämnden med domstol ur anförda synpunkter så betydande att detta alternativ bör väljas. Såvitt lagrådet kunnat inhämta möta ej heller i övrigt några praktiska invändningar mot en sådan omläggning.

Från dessa utgångspunkter synas följande ändringar i 1950 års lag behövliga.

För att författningsmässigt säkerställa nämndernas sammansättning böra under 3 § intagas bestämmelser, att ordföranden i nämnd och suppleant för honom skola vara lagkunniga och erfarna i domarvärv samt att övriga ledamöter och suppleanter för dem böra vara allmänt betrodda och väl förtrogna med ortens förhållanden. Det lärers också vara påkallat att kunna utöka antalet suppleanter i syfte att ge nämnden ökad förmåga att fullgöra sin uppgift utan dröjsmål. Även en ändring i denna riktning, varav behov framträtt redan enligt nuvarande ordning, torde därför böra vidtagas. Eftersom de nuvarande ledamöterna och suppleanterna torde uppfylla antydda krav kan verksamheten fortsätta utan andra nya förordnanden än sådana som föranledas av ökat antal suppleanter. Domared måste dock avläggas av bisittarna. Särskild föreskrift härom torde ej erfordras, därest allmänna regler om domstol och rättegångsförfarandet bli tillämpliga.

Såsom inledande stadgande i 4 § torde böra föreskrivas, att angående fiskevärderingsnämnd och förfarandet vid nämnden i ersättningsmål som anhängiggjorts enligt 2 § skall tillämpas vad som är stadgat om allmän domstol och rättegången i tvistemål, dock med vissa avvikelser. I främsta rummet ifrågakomma enahanda undantagsbestämmelser som gälla för ägodelningsrätt enligt 21 kap. 31 § jorddelningslagen (jfr 29 § expropriationslagen). Lagrådet förordar sålunda, att vid uppskjuten huvudförhandling målet skall företagas i det skick, vari det förelåg vid den tidigare handläggningens slut, att om de ledamöter, som vid det senare sammanträdet sitta i nämnden, ej övervarit den tidigare handläggningen, målet dock skall upptagas till ny huvudförhandling men att, i den mån det kan antagas vara utan betydelse eller skulle medföra oskäligen kostnad eller synnerlig olägenhet, det ej erfordras, att bevis, som upptagits vid tidigare sammanträde, ånyo upptages. I överensstämmelse med 21 kap. 30 § första stycket jorddelningslagen (jfr 26 § expropriationslagen) torde böra stadgas, att parts utevaro från nämndens sammanträde ej utgör hinder för målets handläggning och avgörande. Vidare synes böra angivas, att nämndens avgörande skall grundas på vad vid syn eller annan förhandling förekommit och handlingarna i övrigt innehålla. Om tiden för doms meddelande kan lämpligen stadgas, att det skall ske inom en månad från det förhandlingen avslutats, om ej synnerligt hinder möter.

Genom den antydda fastare regleringen av förfarandet får nämnden möj-

lighet att ordna förberedelse på önskligt sätt och giva förelägganden. Lagrådet förutsätter emellertid, att ordförandena med hänsyn till målens natur alltjämt, under medverkan av kammarkollegiet, söka lägga målen till rätta på lämpligt sätt, en åtgärd som eljest i expropriationsmål i första hand ankommer på den exproprierande.

Nämnden kan för närvarande besluta om att förskott å ersättning skall utgå. En bestämmelse härom synes böra upptagas i lagen och innehålla att, om särskilda skäl äro därtill, nämnden i avvaktan att slutligt avgörande kan meddelas äger förordna att förskott skall utgå i avräkning på ersättning som slutligen kan komma att fastställas. Lagens regel i 9 § om nedläggning av ersättning enligt 1 § blir tillämplig även på förskott. — I anslutning till 67 § expropriationslagen och i huvudsaklig överensstämmelse med 4 § andra stycket i 1950 års lag synes böra föreskrivas, att kronan skall vara pliktig att, i den mån ej annat föranledes av vad i 18 kap. 6 och 8 §§ rättegångsbalken stadgas, ersätta sökanden hans kostnader å målet vid nämnden. — Slutligen bör lagen om fri rättegång äga tillämpning å mål som här avses.

Angående domförhet synes under 5 § böra upptagas stadgande, att ordföranden äger besluta för nämnden i samma omfattning som är stadgad för den lagfarne domaren i häradsrätt. — Yppas vid överläggning i nämnden skiljaktiga meningar, bör gälla vad i rättegångsbalken stadgas beträffande domstol, där allenast lagfarna ledamöter ha säte i rätten (jfr 21 kap. 37 § jorddelningslagen). Vid omröstning bör ordföranden säga sin mening först.

Under 6 § kan upptagas stadgande, att talan mot nämndens dom eller beslut fullföljes till hovrätt. I princip bör beträffande sättet för fullföljd i huvudsaken gälla vad som är stadgat om vademål. För att förekomma rättsförlust synes dock böra stadgas att särskild vadeanmälan mot fiskevärderingsnämnds dom icke behöver göras och att part må inkomma med vadeinlaga inom fyra veckor från den dag då han erhållit del av domen (jfr ang. tiden 21 kap. 54 § jorddelningslagen). Stadgandet i 50 kap. 2 § rättegångsbalken — om anslutningsvad — torde i så fall icke böra äga tillämpning. I övrigt bör i fråga om fullföljden till hovrätt vad som i allmänhet är stadgat om fullföljd av talan mot dom eller beslut i tvistemål äga motsvarande tillämpning. Beträffande beslut rörande förskott synes lämpligt föreskriva, att talan däremot skall föras särskilt samt att mot hovrättens beslut i dylik fråga talan ej må föras (jfr 39 § expropriationslagen).

Vad angår rättegångskostnaderna kan ifrågasättas, om icke även i hovrätt och högsta domstolen borde gälla samma regler som i expropriationsmål. Måhända är det dock vanskligt att gå så långt i hithörande ärenden, där värderingen måste bli mer skönsmässig än vanligt. Viss hänsyn bör också tagas till vad som nu gäller när enskild part klandrar fiskevärderingsnämnds beslut. De enskilda parterna synas skäligen tillgodosedda, om det stadgas, att där ej annat föranledes av 18 kap. 6 och 8 §§ rättegångsbalken, kronan städse skall själv vidkännas sina kostnader i hovrätten eller högsta domstolen, så ock kostnad som åsamkas motpart genom att kronan fullföljt talan. I övrigt kunna allmänna regler gälla.

Fiskevärderingsnämnds distrikt går enligt gällande indelning i vissa fall in på två eller tre hovrätters domsområden. Med hänsyn härtill synes Konungen böra äga att föreskriva, under vilka hovrätter fiskevärderingsnämnderna skola höra. Stadgande härom kan upptagas under 7 §, varest tillika i anslutning till nuvarande 6 § kan införas, att Konungen meddelar de närmare bestämmelser angående tillämpningen av lagen som i övrigt finnas erforderliga.

Den nuvarande 5 §, som handlar om ersättning till ledamot av fiskevärderingsnämnd, kan med fördel utgå.

Därest lagändring vidtages i angiven riktning, bör den i överensstämmelse med det remitterade förslaget träda i kraft så snart som möjligt. Det synes ändamålsenligt att ändringen skyndsamt aviseras, så att nämnderna kunna anpassa sitt arbete därefter. För undvikande av dubbelarbete kan det slutligen stadgas, att vid lagens ikraftträdande anhängigt mål, vari förhandling ägt rum enligt äldre bestämmelser, må av fiskevärderingsnämnd företagas till avgörande utan ny förhandling, där målet ändock finnes tillfredsställande utrett.

För den händelse att den av lagrådet förordade ordningen ej genomföres må följande framhållas beträffande rättegångskostnaderna. Enligt det remitterade förslaget skall alltjämt gälla att kronan svarar för kostnaderna hos nämnden. Vidare skall, oavsett vem som väcker talan vid underrätten i orten och utgången av målet, kronan i regel svara jämväl för båda parternas kostnader därstädes. För hovrätt och högsta domstolen skall däremot gälla en särskild regel för det fall att kronan fullföljer talan, nämligen att kronan skall svara för kostnad som åsamkas motparten genom kronans fullföljda talan. Lagrådet utgår med hänsyn till sammanhanget från att här åsyftas allenast fullföljd från underrätt till hovrätt eller från hovrätt till högsta domstolen, ehuru redan väckandet av talan vid underrätten har i remissprotokollet betecknats som fullföljd. Om parterna fullfölja å ömse sidor, lär en uppdelning få ske efter vad som av kostnaderna kan anses hänföra sig till den enes eller den andres fullföljda talan.

Departementschefen

I anslutning till lagrådets yttrande anför departementschefen.

Lagrådet har föreslagit, att fiskevärderingsnämnderna skall ombildas till specialdomstolar, närmast jämställda med ägodelningsrätterna, och att fullföljd skall äga rum direkt från nämnd till hovrätt. I likhet med lagrådet anser jag att vissa praktiska fördelar skulle varit förbundna med en sådan ordning för behandlingen av hithörande ersättningsfrågor och fullföljden i mål därom. Jag finner det emellertid vara betänkligt att nu vidtaga en så genomgripande omläggning av förfarandet. Såsom även lagrådet medgivit kan invändningar av principiell natur anföras mot att anordna särskilda, icke permanenta domstolar för vissa uppgifter, och frågan om en reform

i denna riktning har icke före lagrådsbehandlingen blivit närmare utredd och dryftad. Den nuvarande ordningen med ett i huvudsak formlöst nämndförfarande, eventuellt åtföljt av domstolsprövning som i förekommande fall kan sträcka sig genom tre instanser, synes kunna accepteras även om jämväl kronan får befogenhet att påkalla domstolsprövning av nämndens beslut. Nämnderna synes mig ha förutsättningar att utföra ett värdefullt arbete, som kan ligga till grund för och underlätta en följande domstolsbehandling när sådan påkallas. På de anförda skälen anser jag mig böra stanna vid att förorda en lagändring av den begränsade omfattning som upptagits i det remitterade förslaget.

Utskottet

Enligt nu gällande lydelse av 7 § lagen den 1 december 1950 om ersättning för mistad fiskerätt saknar kronan möjlighet att söka ändring i fiskevärderingsnämnds avgörande annat än i de undantagsfall, då detta medges på grund av rättegångsbalkens regler om resning och återställande av förutten tid samt om besvär över domvilla. Orsaken till att endast ersättningsökanden tillerkänts sådan rätt framgår ej av motiven till lagstiftningen. I januari 1955 gjorde emellertid kammarkollegiet, som i ärenden enligt sagda lag har att bevaka kronans rätt, en framställning om att fullföljdsrätt borde tillerkännas kronan, varefter Kungl. Maj:t lät infordra yttrandet från bl. a. samtliga fiskevärderingsnämnder. Sedan 1956 års riksdag i enlighet med tredje lagutskottets utlåtande nr 19 över väckta motioner med hemställan om införande av fullföljdsrätt för kronan gjort vissa positiva uttalanden för en sådan ändring, har nu i förevarande proposition föreslagits, att kronan skall erhålla samma rätt som ersättningsökande att väcka talan vid domstol i anledning av fiskevärderingsnämnds avgörande.

Som skäl för införande av sådan rätt för kronan framhöll riksdagen den grundläggande processrättsliga principen om ömsesidig fullföljdsrätt, det allmänna intresset också på förevarande område av en riktig och enhetlig rättstillämpning med avseende å värderingsgrunderna, den omständigheten att vittnesbevisning icke kan upptagas vid fiskevärderingsnämnderna under samma betryggande former som vid allmän domstol samt slutligen behovet av prejudicerande avgöranden av högre instans i de rent rättsliga spörsmål, som sammanhänger med tolkningen av äldre fiskerättslagstiftning.

I propositionen förklarar departementschefen, att i belysning av de erfarenheter, som hittills vunnits vid tillämpningen av ifrågavarande lagstiftning, även han anser vägande skäl tala för en dylik lagändring. Departementschefen framhåller också, att sakägarna härigenom kan åsamkas olägenheter i form av långa och besvärliga processer samt dröjsmål med ersättningarnas utbetalande. Med hänsyn till de stora ekonomiska värden och de invecklade spörsmål varom här kan vara fråga anser han dock, att dessa

nackdelar torde få bäras och att de i skälig utsträckning kan motverkas bl. a. genom en för sakägarna gynnsam reglering av rättegångskostnadsfrågan och genom utbetalande av förskottsersättningar. Vidare förutsättes i propositionen, att kammarkollegiet vid utnyttjandet av sin klagorätt iaktar återhållsamhet och att, om uttryckliga begränsningar häri skulle visa sig erforderliga, sådana skulle kunna meddelas av Kungl. Maj:t i administrativ ordning.

Med hänsyn främst till betydelsen av att sakägare och vittnen icke skall nödgas göra långa resor för att delta i handläggningen i den rätt, vartill talan från fiskevärderingsnämnd fullföljes, samt vikten av att rätten äger förtrogenhet med ortsförhållandena har departementschefen ej velat ansluta sig till den från flera håll framförda uppfattningen, att Stockholms rådhusrätt borde göras till exklusivt forum, utan i stället förordnat, att målen skall anhängiggöras vid underrätten i den ort där vattenområdet eller dess huvuddel är beläget.

I rättegångskostnadsfrågan föreslås i propositionen i överensstämmelse med reglerna i expropriationslagen, att den ersättningssökande i princip skall vara berättigad till ersättning för sina kostnader å målet vid underrätten, oberoende av vem som där väckt talan och oavsett utgången därstädes. I fråga om rättegången i överinstanserna har emellertid en sådan regel ansetts alltför gynnsam för ersättningssökanden, varför denne, om han tappar målet, skall vara berättigad till gottgörelse för kostnader därå endast i den utsträckning dessa föranletts av att kronan fullföljt talan. Detta innebär att vanliga rättegångskostnadsregler skall gälla, om ersättningssökanden själv fullföljer talan i högre rätt. I fall av rättegångsmissbruk skall genom särskild hänvisning bestämmelserna i 18 kap. 6 och 8 §§ rättegångsbalken tillämpas i alla domstolsinstanser.

För att motverka olägenheterna av kronans fullföljdsrätt ämnar Kungl. Maj:t i kungörelsen om fiskevärderingsnämnder och deras verksamhet införa ändrade regler om förskottsersättningar, så att ersättningssökanden kan få sådan ersättning icke blott såsom f. n. vid uppskov av ärende med belopp nämnden finner skäligt bestämma utan även, så snart nämndens beslut meddelats, med hela det belopp kronan medgivit inför nämnden eller, efter det att kronan beslutat att fullföljd ej skall ske, med hela det ersättningssökanden tillerkända beloppet.

Det nya förfarandet skall enligt propositionen tillämpas även på ärenden, som anhängiggjorts vid fiskevärderingsnämnd före ikraftträdandet, dock blott under förutsättning att slutligt beslut icke hunnit meddelas dessförrinnan.

I likhet med lagrådet finner utskottet de skäl som anförts till stöd för införande av fullföljdsrätt för kronan vara så vägande, att den nuvarande ordningen icke bör bibehållas.

Mot förslaget att sådan fullföljdsrätt skall tillämpas å mål, vari slutligt beslut av fiskevärderingsnämnden ej meddelats före lagändringens ikraftträdande, kan någon bärande invändning icke resas. Det är i och för sig en

allmän rättsgrundsats, att ny processlag tillämpas på varje processuell företeelse, som inträffar efter lagens ikraftträdande, dock med den betydelsefulla inskränkningen att ny processlag icke får retroaktiv verkan beträffande processuella rättigheter och skyldigheter, som redan uppkommit på grund av tidigare processhandlingar. Innan beslut meddelats av nämnden kan någon processuell rättighet icke sägas ha uppkommit för ersättningsökanden att hos fiskevärderingsnämnden få ett avgörande, som omedelbart vinner laga kraft mot kronan. Utskottet biträder därför icke den i motionen II: 612 uttalade uppfattningen, att ett tillmötesgående av propositionen skulle uppluckra principen om förbud mot att skänka processuell lagstiftning tillbakaverkande kraft och att propositionen fördenskull i första hand bör avslås.

Lagrådet har emellertid riktat anmärkningar mot den föreslagna regeln att fullföljd skall ske genom instämmande av talan till allmän underrätt. Invändningarna grundar sig väsentligen på det förhållandet, att fiskevärderingsnämnden i högre grad än förut kommer att framstå som lägsta instans i ett rättsligt förfarande, som kan pågå genom ytterligare tre instanser. Därför har lagrådet föreslagit en minskning av instansernas antal på så sätt, att nämnden göres till specialdomstol — närmast jämställd med ägodelningsrätt — från vilken talan fullföljes direkt till hovrätt. Detta står i överensstämmelse med uppfattningen hos flera av de fiskevärderingsnämnder, som yttrat sig i samband med departementsbehandlingen. I anslutning till lagrådets yttrande föreligger också i de likalydande motionerna I: 484 samt II: 610 ett yrkande, att riksdagen måtte antaga ett på lagrådets synpunkter grundat och i motionerna närmare utformat lagförslag.

Lagrådets invändningar mot propositionen, som närmare redovisas i utlåtandet å s. 18—20, innebär sammanfattningsvis följande.

Vinsten av att nämndernas verksamhetsområden är så stora, att redan i första instans vinnes en enhetlig bedömning av ett större antal likartade ersättningsfrågor, förloras genom fullföljd till olika allmänna underrätter med mindre domsområde och utan större juridisk sakkunskap än nämnden samt utan motsvarighet till den särskilda sakkunskap och erfarenhet på området, som fiskevärderingsnämndens bisittare företräder. När det muntliga bevismaterialet vid fiskevärderingsnämnden icke upplagits under rättegångsmässiga former, kan den allmänna underdomstolen ej, som eljest vore naturligt för domstol dit mål fullföljes, på vanligt sätt förlita sig på underinstansens sakkunskap och ortkännedom. Systemet är också oekonomiskt ur processuell synpunkt genom att bevisningen sedan i regel måste upplagas först på nytt i sin helhet vid underrätten och vid ytterligare fullföljd ånyo vid hovrätt, ehuru kanske där i mindre mån. Möjligheten att inom rimlig tid nå fram till vägledande prejudikat i värderings- eller rättsfrågor ökas i hög grad, om fullföljd får ske direkt från nämnd till hovrätt.

Utskottet vill för sin del under anslutning till dessa lagrådets erinringar mot propositionens utformning av förfarandet understryka, att eftersom införandet av fullföljdsrätt för kronan i huvudsak motiveras av det allmänna

intresset av en riktig och enhetlig rättstillämpning det framstår som särskilt viktigt, att förfarandet ej blir så omständligt att prejudiciella domar icke hinner meddelas, innan ett alltför stort antal avgöranden träffats av fiskevärderingsnämnderna. Proceduren vid underrätten torde som regel bli tidsödande och dyrbar utan att säkerheten i avgörandet hos denna instans normalt kan antagas vara större än nämndens. Även om lokalkännen bland nämndemännen vid häradsrätterna med deras avsevärt mindre domsområden i allmänhet är större än bland ledamöterna i fiskevärderingsnämnderna, torde dessa kunskaper om ortsförhållandena med samma fördel kunna tillföras bedömningsmaterialet genom hörande av ordsbor.

Utöver vad lagrådet anfört vill utskottet tillfoga, att de regler, som f. n. gäller för handläggning av tvistemål vari förlikning är tillåten (dispositiva tvistemål), icke synes väl lämpade för mål av förevarande slag. De för handläggning av jorddelningsmål eller expropriationsmål gällande rättgångsreglerna torde i detta avseende vara betydligt bättre ägnade att åstadkomma ett praktiskt, smidigt och billigt förfarande vid underrätten.

Som ovan berörts har lagrådet föreslagit att fiskevärderingsnämnden skall omvandlas till en specialdomstol, närmast jämställd med ägodelningsrätt. Lagrådet har också lämnat vissa anvisningar till hur 1950 års lag skulle kunna ändras för att åstadkomma en sådan ordning.

Departementschefen har efter lagrådsremissen uttalat, att vissa praktiska fördelar skulle ha varit förbundna med den av lagrådet föreslagna behandlingen av hithörande frågor och fullföljden i mål därom. Emellertid har han ansett det vara betänkligt att nu vidtaga en så genomgripande omläggning av förfarandet. Frågan om en reform i denna riktning hade nämligen före lagrådsbehandlingen icke blivit närmare utredd och dryftad. Med hänsyn härtill och till att invändning av principiell natur kan anföras mot att anordna särskilda, icke permanenta domstolar för vissa uppgifter har departementschefen slutligen stannat vid att förorda en lagändring av den begränsade omfattning propositionen innefattar.

Utskottet finner för sin del lagrådets förslag till rättslig behandling av förevarande spørsmål äga fördelar framför det fyrinstanssystem, som propositionen i praktiken innebär och vars olägenheter lagrådet påtalat. Utan att lagrådsförslaget blivit föremål för remissbehandling synes det likväl icke lämpligen höra läggas till grund för en lagändring. Även om utskottet ej hyser betänkligheter att i stort sett ge lagrådsförslaget sin anslutning, vill utskottet ifrågasätta utformningen av vissa detaljlösningar däri. Sålunda kan bl. a. diskuteras, huruvida såsom där föreslagits regler skall upptagas, vilka i likhet med vad som gäller vid ägodelningsrätt medger högre grad av skriftlighet i förfarandet vid nämnden än i expropriationsmål (jämför med 21 kap. 31 § jorddelningslagen och 29 § expropriationslagen lagrådets uttalande, att nämndens avgörande skall grundas på vad vid syn eller annan förhandling förekommit och handlingarna i målet innehålla), när det tydligen förutsättes att i högre rätt samma processregler skall tillämpas som i expropriationsrättsliga mål. Det synes utskottet som om det kunde vara

lämpligare att genom alla instanser hålla sig till ett och samma förfarande, som genomgående ansluter till ordningen antingen i jorddelningsmål eller i expropriationsmål. Vidare kan det möjligen inge viss tvekan om på sätt lagrådet föreslagit den processuella nyheten bör införas, att tid inom vilken part senast skall inkomma med vadeinlaga räknas från dagen för domens delgivning och ej från dess meddelande. Måhända kan det också diskuteras lämpligheten av att nedbringa den tid, inom vilken fullföljd skall ske efter beslutets delgivning, från den nuvarande tiden av tre månader till fyra veckor.

Då det är synnerligen önskvärt att kronan utan vidare dröjsmål erhåller fullföljdsrätt i anledning av fiskevärderingsnämnds beslut, vill utskottet icke motsätta sig att propositionen nu bifalles. Utskottet anser emellertid som av det föregående framgår, att vägande skäl talar för den av lagrådet föreslagna ordningen och att dess förslag därför bör bli föremål för ny departemental prövning med inhämtande av remissyttranden däröver, eventuellt dock först sedan det genomgått någon överarbetning i Kungl. Maj:ts kansli. För den händelse remissbehandlingen skulle visa allmän uppslutning kring huvudlinjerna i lagrådets förslag, synes detta böra läggas till grund för en ny proposition i ämnet.

Redan nu förekommer det att samma fiskevärderingsnämnds olika beslut efter underrätts prövning kan bli överprövade av skilda hovrätter, beroende på belägenheten av de vattenområden avgörandena gäller. Ungefär hälften av fiskevärderingsnämnderna har nämligen domsområden inom mera än en hovrätt. Någon större olägenhet kan väl detta förhållande f. n. ej förorsaka. Vid en eventuell lagändring i enlighet med lagrådets förslag kan det dock antagas, att det uppstår vissa svårigheter med på detta sätt ordnade domkretsar i första instans. Det kan därför finnas skäl att överväga, om i sådant fall fiskevärderingsnämndernas områden bör omregleras eller om en fullföljdsregel bör införas motsvarande den i propositionen föreslagna, så att det föreskrives att fullföljd skall ske till den hovrätt där vattenområdets huvuddel är belägen.

Det är enligt utskottets mening mycket angeläget, att handläggningen av ärendet sker så snabbt att en proposition kan framläggas och behandlas av riksdagen samt förfarandet inför fiskevärderingsnämnd vinna sin slutgiltiga utformning före utgången av detta år. Skyndsamhet är även ur den synpunkten av vikt, att det kan antagas, att fiskevärderingsnämnderna kommer att visa benägenhet att uppskjuta sina avgöranden i avbidan på instansordningens slutliga gestaltning.

Beträffande de ändrade administrativa bestämmelser, som förutsättes komma till stånd vid ett bifall till Kungl. Maj:ts nu föreliggande förslag, ifrågasätter utskottet, om icke däri borde intagas ett stadgande, som gör det fullkomligt klart, att fiskevärderingsnämnden i sitt beslut skall ange ej blott tiden och sättet för talans väckande vid underrätt utan även till undvikande av varje tvekan benämningen å den domstol där detta skall ske.

Enligt utskottets uppfattning vore det önskvärt, att redan från början i

administrativ ordning föreskrevs, i vilka fall kammarkollegiet ej må begagna sin klagorätt över fiskevärderingsnämnds beslut. Det finns visserligen ingen anledning tro att kammarkollegiet utan sådan föreskrift skulle missbruka klagorätten, men det är säkerligen av stort värde för såväl nämndernas ledamöter som parter och deras ombud att kunna med ledning av uttryckliga administrativa bestämmelser på förhand bilda sig en ungefärlig mening om huruvida framställt anspråk är av sådan art, att vid beslut om bifall därtill helt eller delvis kammarkollegiet kan tänkas föra talan vidare.

Utskottet finner sig på grund av vad i det föregående sagts icke kunna tillstyrka bifall till den i motionerna I: 484 och II: 610 samt som andrahandsyrkande i motionen II: 612 gjorda hemställan om antagande av förslag till lagändring i enlighet med lagrådets yttrande.

Vad slutligen angår hemställan i motionen II: 611 av innebörd att riksdagen måtte besluta antaga en lagändring som medger kronan rätt att även i de fall, då fiskevärderingsnämnds beslut vunnit laga kraft mot kronan, väcka talan mot beslutet inom tre månader från lagens ikraftträdande, avstyrker utskottet förslaget om dylik retroaktiv lagstiftning såsom helt stridande mot grundläggande svensk rättsåskådning.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

A. att riksdagen — med avslag å motionerna I: 484 och II: 610, II: 611 samt II: 612 — måtte bifalla förevarande proposition;

B. att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t såsom sin mening giva till känna vad utskottet anfört i anledning av propositionen ävensom motionerna I: 484 och II: 610 samt motionen II: 612.

Stockholm den 25 april 1957

På tredje lagutskottets vägnar:

HUGO OSVALD

Vid detta ärendes behandling har närvarit:

från första kammaren: herrar Osvald, Grym, Hermansson*, Göran Karlsson, Kristiansson, Krügel och Eskilsson; samt

från andra kammaren: herrar Levin, Johansson i Torp*, Åhman, Eriksson i Sandby, Johnsson i Kastanjegården, Munktell*, Nilsson i Östersund och Jansson i Benestad.

*Ej närvarande vid utlåtandets justering.